

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΡΟΔΩΝΙΑ

ΤΙΜΗ

ΣΤΟΝ

Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ανάτυπο

ΡΕΘΥΜΝΟ

1994

ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΕΜΠΟΡΟΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ ΠΟΡΕΙΑ ΜΙΑΣ ΖΩΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 17ο ΣΤΟΝ 18ο ΑΙ.

Βιογραφικά

Στις 12 Σεπτέμβρη 1732 πεθαίνει στη Βενετία ο αθηναίος έμπορος Γεώργιος Ανωτίου Μέλος σε ηλικία 85 ετών. Μέλος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας και χωρίς απογόνους, άφησε σ' αυτήν το πλούσιο προσωπικό του αρχείο¹, αποτελούμενο από αλληλογραφία και εμπορικά κατάστιχα που καλύπτουν με αδιάρρηκτη συνέχεια μιά ολόκληρη εικοσαετία. Η αναδίφηση στην πλούσια αυτή πηγή τεκμηριωτικού υλικού αναδεικνύει κατά τον καλύτερο τρόπο όχι μόνο, όχι στενά, μιά ενδιαφέρουσα προσωπικότητα που ακουμπάει σε δυό αιώνες τόσο πλούσιους σε πολιτικά γεγονότα για το χώρο της Ανατολής, αλλά συγχρόνως μας αποκαλύπτει ένα αντιπροσωπευτικό τύπο ανθρώπου της εποχής, που ζει και δρα μετέχοντας στα τεκτενόμενα, καθρέφτης της εποχής του, δίχως ο ίδιος να πρωταγωνιστεί στη διαμόρφωσή τους. Ας προσπαθήσουμε λοιπόν αδρά να σχηματίσουμε το βιογραφικό σημείωμα του Γ. Μέλου.

Όσα γράφτηκαν γι' αυτόν², φτωχά κι αποσπασματικά, κάποτε λανθασμένα, κι άλλοτε έκκεντρα, δεν βοηθούν να τον γνωρίσουμε· θα γνωρίσουμε τον άνθρωπο μέσα από το ίδιο του το αρχείο, συγκεντρώνοντας και ταξινομώντας

Το δημοσίευμα αυτό αποτελεί σύννοψη εκτενούς μελέτης, απόρροια αναλυτικής, συνολικής, επεξεργασίας του αρχείου Γ. Μέλου, η οποία ετοιμάζεται από την συγγραφέα.

1. Σ' αυτό ακριβώς το αρχείο στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο η εργασία που παρουσιάζεται εδώ, αποτέλεσμα συγκεκριμένων κι επιμέρους στοιχείων αλλά κυρίως διεξοδικής ανάλυσης και συνοπτικής αξιοποίησης του συνόλου του τεκμηριωτικού υλικού. Συνεπώς κάθε προσπάθεια παραπομπής σε συγκεκριμένα τεκμήρια του αρχείου θα απέδινε αφενός μεν στεγνή, κουραστική και αυστηρά τεχνική επανάληψη κάποιων αριθμών φακέλων, εγγράφων ή ημερομηνιών, αφετέρου δε θα καθίστατο προβληματική, σχεδόν αδύνατη, για τα συνθετικότερα σημεία του κειμένου.

2. Σκόπιμο είναι να αναφερθούν εδώ οι ελάχιστες μελέτες, που έχουν απορρεύσει ή έχουν εν μέρει τροφοδοτηθεί και από το Αρχείο Γ. Μέλου. Εννοείται ότι στη σύνταξη της παρούσας μελέτης έχουν ληφθεί υπόψη οι εργασίες αυτές, έστω κι αν δεν αναφέρονται με τον κλασικό τρόπο των παραπομπών. Με χρονολογική σειρά δημοσίευσής τους οι εργασίες αυτές είναι: Κ. Δ. Μέρτζιος, *Ο Μικρός Ελληνομνήμων*, τχ. 2^ο, Ιωάννινα 1960, σ. 100-105. - Κ. Ντόκος, *Μία υπόθεσις πειρατείας κατά τον 17^{ον} αιώνα (1672-1680)*, *Θησαυρίσματα* 2 (1963) 36-62. - Δημ. Γ. Γκόφας, *Ελληνικά Εξαγωγικά κατά τας αρχάς του 18ου αιώνας κατ' ανέκδοτον εμπορικήν αλληλογραφίαν*, *Επιθεώρησις Εμπορικού Δικαίου* 24 (1973) 316-334. - Ευτ. Δ. Λιάτα, *Ο Γεράσιμος Θηδών (1722-1734) και έπειτα Π. Πατρών (1734-1759) και η ανακίνηση του μητροπολιτικού ναού της Θήβας*, *Θησαυρίσματα* 12 (1975) 155-170. - Η ίδια, *Μαρτυρίες για την πτώση τ' Αναπλιού στους Τούρκους (9 Ιούλη 1715)*, *Μνήμων* 5 (1975) 101-156. - Η ίδια, *Τεκμήρια για την αθηναϊκή κοινωνία στις αρχές του 18ου αιώνα*. Η αθηναϊκή αστική φορεσιά, *Μνήμων* 11 (1987) 32-53.

άμεσες και έμμεσες πληροφορίες· θα μπορέσουμε έτσι όχι μόνο να συνθέσουμε το πορτραίτο του, με φωτοσκιάσεις ίσως αλλά όχι σκοτεινά σημεία, κι ακόμα να παρακολουθήσουμε για ένα περίπου αιώνα την πορεία που διαγράφει η ζωή του, μοιρασμένη σε δυό διαφορετικούς κόσμους, Ανατολή και Δύση, και να δούμε το πέρασμα από τον ένα στον άλλο κόσμο, πέρασμα που υπακούει στην πολιτική και οικονομική συγκυρία, και προσδιορίζει τη βιογραφία του.

Γόνος πολυμελούς οικογένειας με θηβαϊκή καταγωγή - προφανώς αρβανίτικη, όπως άλλωστε και το επώνυμο υποδηλώνει (άλλοτε δαφτιστικό) - ο Γιωργάκης Α. Μέλος γεννήθηκε περίπου το 1647 στην Αθήνα, όπου είχε καταφύγει ο πατέρας του σε νεαρή μάλλον ηλικία, αναγκασμένος να εγκαταλείψει την Θήβα εξαιτίας κάποιου επεισοδίου με ένα Τούρκο και του κινδύνου που διέτρεξε η ζωή του· εδώ γνωρίζει και νυμφεύεται την ισπανικής καταγωγής Ursola de Macri και γεννιούνται τα 6 αγόρια του και η μοναδική του κόρη. Η οικογένεια κι εδώ, και στη Θήβα περνάει ως μία από τις πρώτες του τόπου.

Αφήνοντας κατά μέρος την τύχη των υπολοίπων μελών της οικογένειας ακολουθούμε την τροχιά της δικής του μόνο ζωής και όπου αυτή τέμνεται με των άλλων μελών παρακολουθούμε αποσπασματικά και τη δική τους. Δεν μπορούμε με ακρίβεια, παρά μόνο από έμμεσα στοιχεία, να ορίσουμε το χρόνο της φυγής του από την Αθήνα και την εγκατάστασή του στην Ισπανία· τούτο, σταθμός στη ζωή του, θα πρέπει να συνέβη πιθανότατα το 1670, όταν δηλαδή ήταν 23 περίπου ετών. Άγνωστοι οι λόγοι που τον οδήγησαν σ' αυτή του την απόφαση: κάποιες νύξεις του αρχείου για ένα χρέος του πατέρα του σε Τούρκο κι ακόμα η ανήσυχη προσωπικότητά του, όπως στην πορεία αναφάνεται, συνιστούν μιά επαρκώς πιθανή εξήγηση. Ως προς τον τόπο της επιλογής του θεωρώ αρκετά εύλογη εξήγηση την ισπανική καταγωγή της μητέρας του.

Ο Μέλος εγκαθίσταται πλέον στη Μαδρίτη, όπου θα παραμείνει για 40 συνεχή χρόνια ασχολούμενος εξ αρχής με το εμπόριο· έτσι διασαφηνίζεται προφανώς και ο σκοπός της μετοικεσίας του, απόλυτα άλλωστε εναρμονισμένος με τον κανόνα της εποχής: σκοπός ή αποτέλεσμα της μεταναστευτικής κίνησης από την Ανατολή στη Δύση η ενασχόληση με το εμπόριο, λιγότερο η ναυτιλία, ανεξάρτητα από τα αίτια που την προκαλούσαν και από τα πλαίσια μέσα στα οποία εγγραφόταν (ομαδική - ατομική μετοικεσία).

Οι εμπορικές του δραστηριότητες τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής του στην Ισπανία αντιστοιχούν στην εικόνα του νέου εμπόρου-ταξιδιώτη, ο οποίος είτε για λογαριασμό άλλων είτε για δικό του λογαριασμό μετακινείται στις αγορές της μεσογειακής λεκάνης, άλλοτε απλά συνοδεύοντας εμπορεύματα κι άλλοτε προβαίνοντας και σε αγοραπωλησίες εμπορευμάτων. Αργότερα, φτασμένος και ωριμασμένος πλέον έμπορος, θα καθιερώσει ως μόνιμη έδρα των εργασιών του τη Μαδρίτη, ανοίγοντας ο ίδιος μαγαζί στην Puerta del Sol, ασχολούμενος κυρίως με το εμπόριο των αποικιακών, και έχοντας ένα δίκτυο συνεργατών σε διάφορα σημεία μέσα κι έξω από τη χώρα, οι οποίοι τροφοδοτούν και κινούν το εμπόριο για λογαριασμό του· πρόκειται για πάγια τακτική, για τον κανόνα του τρόπου ένταξης στην εμπορική κοινωνία της εποχής. Για το θέμα όμως αυτό θα ξαναμιλήσουμε.

Κάποια στιγμή, άδηλο πότε, νυμφεύεται μιάν ισπανίδα, την Adrea Pecoria,

και αποκτά οικογένεια για την οποία λείπουν εντελώς άλλα στοιχεία. Είναι βέβαιο ότι ως τον Αύγουστο του 1704 βρίσκονται όλοι στη ζωή· τον Δεκέμβριο του 1707 ο Γιωργάκης έχει πιά χάσει όλα τα μέλη της οικογένειάς του. Την ίδια περίπου εποχή τού φτάνουν οι πρώτες ειδήσεις ότι οι δυό του αδελφοί, Νικολός και Μιχάλης, μαζί με την μητέρα τους ζουν και είναι εγκατεστημένοι στο Μοριά, στ' Ανάπλι. Και πάλι συνδυασμός γεγονότων, το ξεκλήρισμα της δικής του οικογένειας, η κακή υγεία του που επιδεινώνεται από το κλίμα της Ισπανίας και η ανεύρεση της πατρικής του οικογένειας, τον ωθούν στην απόφαση για μιά άλλη, αντίστροφη αυτή τη φορά, φυγή από την Δύση στην Ανατολή. Τελικώς το προγραμματισμένο από το 1707 ταξίδι πραγματοποιείται τρία χρόνια αργότερα και μέσω Γενοβάς, Βενετίας, Πάτρας, φτάνει τέλη Σεπτέμβρη του 1711 στ' Ανάπλι και συναντιέται με τους δικούς του. Μαζί καταστρώνουν τα μελλοντικά τους σχέδια και διαμορφώνουν το πλαίσιο της εμπορικής τους συνεργασίας· ως έδρα ορίζεται η Βενετία, όπου θα εγκατασταθεί ο Γιωργάκης ως εμπειρότερος των τριών και θα αναλάβει τη διεύθυνση των εργασιών τους. Το νέο ξεκίνημα σε νέους τόπους μπαίνει σ' εφαρμογή από τον Αύγουστο του 1712, ενώ - κι εδώ είναι το εντυπωσιακό σημείο της προσωπικότητάς του - ο Γ. Μέλος εγγίζει πλέον τα 65 του χρόνια. Από τη στιγμή αυτή ξεκινάει και το αρχείο του, που δίχως χρονικά κενά και με θαυμαστή πληρότητα, συνεχίζεται ως τις τελευταίες μέρες της ζωής του. Στη Βενετία θα καθηλωθεί για 20 ολόκληρα χρόνια ως το θάνατό του, μολονότι τρεις φορές στο μεταξύ θα εκδηλώσει την πρόθεσή του να ταξιδέψει, άλλοτε για επαγγελματικούς κι άλλοτε για οικογενειακούς λόγους, μιά το 1716, άλλη το 1718 και τελευταία το 1729, ταξίδια που η προχωρημένη ηλικία και η κακή του υγεία τα άφησαν τελικά όνειρα ανεκπλήρωτα.

Έχουν σωθεί δυό διαθήκες του: η μιά, ισπανική, του 1707, ενόψει της σχεδιαζόμενης αναχώρησής του από την Ισπανία, η άλλη ιταλική, συνταγμένη λίγες μέρες πριν από το θάνατό του. Το τελευταίο αντίγραφο επιστολής του Γ. Μέλους σωζόμενο στο αρχείο του, έχει ημερομηνία 3 Ιουλίου 1732 και απευθύνεται στο Λεονάρδο Μποζίκη στην Πάτρα.

Εμπορική δραστηριότητα

Η ισπανική περίοδος της ζωής του Μέλους μάς αποκαλύπτεται μόνο μέσω αναδρομικών αναφορών από το αρχείο της ιταλικής του περιόδου. Η εικόνα λοιπόν που έχουμε γι' αυτά τα 40 χρόνια, όπως αδρά διαγράφεται, είναι η εξής: Αδιαμφισβήτητη είναι η εξαιρετική ενασχόλησή του με το εμπόριο· στην πρώτη όμως αυτή φάση ο ίδιος, άπραγος του τόπου και του εμπορίου, ενεργεί μάλλον ως εντολοδόχος - αντιπρόσωπος και βοηθός - συνεργάτης άλλων, καθιερωμένων Ισπανών εμπόρων, παρά ως αυτόνομος έμπορος. Οι γνωριμίες και η γνώση που αποκτά μέσα από αυτό το στάδιο ωρίμανσης - μακρόχρονο οπωσδήποτε - τον οδηγούν κάποια στιγμή, άγνωστο πότε, στη δημιουργία δικής του εμπορικής επιχείρησης, δικού του εργαστηρίου, όπως δηλώνει στη διαθήκη του 1707: «Declaro que aunque soy Mercader de lonja en esta Cortte en la Puerta del Sol de ella tendo diferentes tratos y correspondencias en diferentes partes de estos Reinos y señorios y fuera de ellos».

Έχει λοιπόν το μαγαζί του στο εμπορικό κέντρο της Μαδρίτης και αντιπροσώπους, με τους οποίους συνεργάζεται, σε διάφορα μέρη μέσα κι έξω από το βασίλειο. Άδηλο είναι το είδος ή τα είδη των εμπορευμάτων που διακινεί· περισσότερα αποκαλύπτουν τα τεκμήρια για τους συνεργάτες και το γεωγραφικό εύρος των εργασιών του. Στρατολογεί τους συνεργάτες - αντιπροσώπους του κατεξοχήν από τον ισπανικό εμπορικό κόσμο και δευτερευόντως από τους ιταλούς ομολόγους τους (Necco, Cottardo Ghiglione, Zambeli, Urri, είναι μερικά από τα πρόσωπα με τα οποία έχει στενότερη εμπορική συνεργασία). Με σχεδόν απόλυτη βεβαιότητα θα μπορούσαμε να διαγράψουμε το πεδίο εξακτίωσης των εργασιών του: οι αγορές τού βασιλείου της Ισπανίας και κάποια κέντρα της ιταλικής χερσονήσου· ο ελλαδικός χώρος, ο χώρος της ευρύτερης Ανατολής, δεν φαίνεται να συμπεριλαμβάνεται άμεσα στο πεδίο δράσης του, τουλάχιστον ως τις αρχές του 18ου αιώνα.

Το κίνητρο για τη γνωριμία του με το χώρο της Ανατολής και την απόφαση για την έναρξη συναλλαγών με την περιοχή αυτή φαίνεται να το δίνει η παρουσία εκεί των δύο επιζώντων αδελφών του. Ωστόσο, αν αυτός είναι ο καθοριστικός λόγος, μιά σειρά από άλλους παράγοντες έχουν ήδη ετοιμάσει το έδαφος και έχουν προσανατολίσει το Μέλο προς την κατεύθυνση αυτή: οικογενειακές και προσωπικές ατυχίες - ο θάνατος της γυναίκας και των παιδιών του, η κακή υγεία του ίδιου που επιβαρύνεται από το κλίμα του τόπου - η γενική πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην Ευρώπη· από το 1702 έως το 1714 η Ισπανία έχει ανοίξει πολεμικά μέτωπα με την Αγγλία.

Μικρή σημασία έχει εξάλλου σε τί ποσοστό ο ένας ή ο άλλος παράγοντας συντέινε στην απόφαση για μετοικεσία του· γεγονός πάντως είναι ότι τον Οκτώβρη του 1710 φτάνει στη Βενετία με ενδιάμεσο σταθμό την Γένοβα, όπου ζητάει από τους Νέκους να τον κρατούν ενήμερο για τις υποθέσεις που άφησε εκκρεμείς φεύγοντας από την Ισπανία. Σκοπός του, κατεβαίνοντας στο Μοριά, είναι να ασχοληθεί με το σιτεμπόριο και για το λόγο αυτό φροντίζει να ενημερωθεί σχετικά στο διάστημα όπου ακόμα βρίσκεται στη Βενετία.

Το ταξίδι του όμως στο Μοριά και η συνάντηση με τους αδελφούς του αλλάζουν τα σχέδιά του ως προς την επιλογή των εμπορεύσιμων ειδών. Αντί για το σιτάρι - η πρώτη και μοναδική φορά που έκανε μαζί με άλλους φόρτωμα σιταριού από τ' Ανάπλι απέληξε τελικά σε οικονομικό όλεθρο για την συντροφία - ξεκινάει με τ' αδέρφια του το εμπόριο του μεταξιού. Η διαδρομή που ακολουθούν τα μεταξία, μυστριώτικα ή καλαβρυτινά, είναι η εξής: Χωριά —> Πάτρα (φόρτωση σε καράβι) —> Ζάκυνθος (παραλαβή από τους Φοσκάρη - Βενετάντο και φόρτωση σε άλλο καράβι για Κέρκυρα απ' όπου, με το ίδιο συνήθως καράβι, γίνεται η αποστολή στην Βενετία). Αυτό είναι το κλασικό αλλά όχι απαραβίαστο δρομολόγιο· έτσι συχνά για λόγους ασφάλειας, οικονομίας, ταχύτερης εξυπηρέτησης ή πολιτικής συγκυρίας παίρνει την ακόλουθη μορφή:

Χωριά —> Πάτρα	—> Ζάκυνθος —> Βενετία
	—> Κέρκυρα —> Βενετία

Επειδή οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι, συνιστάται στους εμπόρους του Μοριά να

αποφεύγουν τη δεύτερη περίπτωση.

Εγκατεστημένος από το τέλος του 1712 ο Γ. Μέλος στη Βενετία δάξει τα θεμέλια για το νέο ξεκίνημα των επιχειρήσεών του. Και να πώς λειτουργεί το εμπορικό κύκλωμα, που έχει στήσει ανάμεσα στη Βενετία και στο Μοριά.

Εγκατεστημένος ο ίδιος στη Βενετία, όπου εδρεύει η επιχείρηση, έχει νοικιάσει δυό επιπλωμένες κάμαρες στο σπίτι του Δ. Γλυκή, προσφερόμενο από τη θέση του για το σκοπό που το προορίζει, αντί 340 δουκάτων το χρόνο μαζί με τα έξοδα διατροφής. Στο χώρο αυτό ζει με το βοηθό του Ανάργγο Ψαρό· εκεί έχει και το εργαστήρι του.

«Άπραγος του τόπου», καθώς ο ίδιος δηλώνει - ούτε τη γλώσσα δεν γνωρίζει καλά -, δεν διστάζει να ζητήσει την αρωγή γνωστών Ελλήνων εμπόρων της παροικίας: Κοθωναίοι, Σάροι, οι παλιοί συνεργάτες του Νικολού, κι ακόμα οι Καπετανάκηδες, Ταρωνίτες, Μακολαίοι (από την πλευρά των Ελλήνων) αλλά ανάμεσα σ' αυτούς και κάποιοι βενετσιάνοι, σημαντικά πρόσωπα του εμπορικού κόσμου, του συμπαραστέκονται στο ξεκίνημά του. Έτσι ο παλιός, έμπειρος έμπορος της Μαδρίτης, νεοφερμένος όμως και άπειρος στον τρόπο λειτουργίας της βενετσιάνικης αγοράς, κινείται συντηρητικά: Υπολογίζει και συντάσσεται με την τακτική των αναγνωρισμένων εμπόρων προς τους οποίους συμπεριφέρεται με σεβασμό και ταπεινότητα, που κάποτε εγγίζει τα όρια της δουλοφροσύνης. Αυτό του εξασφαλίζει τα απαραίτητα στηρίγματα και το «διαβατήριο» για την είσοδό του στον κύκλο των εμπόρων της Βενετίας και την αποδοχή του απ' αυτόν. Ακολουθεί έτσι τον κανόνα της εποχής: το εμπόριο μεταξύ Ανατολής - Δύσης διενεργείται μέσω ενός πολυπλέγματος εμπορικών σχέσεων σε τρία αλληλοσυμπλεκόμενα επίπεδα: Το μεγάλο εμπόριο στα χέρια περιορισμένου αριθμού μεγαλεμπόρων, ανάμεσα στους οποίους και μικρή ελληνική εκπροσώπηση· πυκνότερη η μάζα στο χώρο των μεσαίων εμπόρων, αυτών που δίνουν τη σφραγίδα του εμπορίου της εποχής· τέλος ένας ακαθόριστος, χαλαρός, κόσμος μικρεμπόρων, κερδοσκόπων, κινείται συχνά εντελώς περιστασιακά, και διατηρείται παρασιτικά προσκολλημένος στα δύο υπερκείμενα επίπεδα. Όλων των κατηγοριών οι εμπορευόμενοι, αλλά δεδαίως κατεξοχή των δύο κατώτερων στρωμάτων, λειτουργούν και ενεργούν ταυτόχρονα ως αντιπρόσωποι διαφόρων προσώπων δίχως να περιορίζουν τις δραστηριότητές τους αποκλειστικά στην σύναψη διμερών σχέσεων. Υπηρέτες δηλαδή πολλών αφεντάδων, αλλά και συγχρόνως υπηρετούμενοι από πολλά πρόσωπα.

Η τακτική αυτή είναι φυσικό να δημιουργεί κάποτε προβλήματα, προστριβές μεταξύ των συνεργατών και παράπονα για μεροληπτική μεταχείριση, ευνοϊκότερη αντιμετώπιση, καλύτερη υποστήριξη των συμφερόντων και επικερδέστερη προώθηση των υποθέσεων κάποιου σε βάρος των άλλων, καθώς άλλωστε όντως συνέβαινε. Έτσι όμως, μέσω ενός ιδιόρρυθμου ανταγωνισμού, επιτυγχανόταν κάποτε, όχι δεδαίως ως επιδιωκόμενο αλλά ως φυσική συνέπεια της τακτικής αυτής, η βελτίωση των εμπορικών επιδόσεων ορισμένων από τους αδρανέστερους και συνεπώς αδικημένους στο παιχνίδι του ανταγωνισμού εμπόρου. Βέβαια μέσα σε μιά τέτοια τακτική θα περίμενε κανείς ότι τα ευρωστότερα μέλη της κοινωνίας των εμπόρων κάποια στιγμή θα εκτόπιζαν

τα ασθενέστερα. Κάτι τέτοιο όμως δεν φαίνεται να συνδέβαινε, αντίθετα μάλιστα: η ίδια η λογική εξισορρόπησης της αγοράς, έκανε τους ισχυρούς να στηρίζουν τους μικρεμπόρους, τους οποίους, σύμφωνα με τους κανόνες της λειτουργίας του εμπορίου της εποχής, φαίνεται πως είχαν εξίσου ανάγκη. Τούτο αντιστοιχεί στην πάγια τακτική των μεγαλεμπόρων της Ιταλίας να μη μετέχουν με προσωπική εργασία στα διάφορα στάδια διενέργειας της πράξης του εμπορίου. Δεν παραλαβαίνουν τα αποστελλόμενα, δεν επιβλέπουν τις φορτώσεις κι ούτε πωλούν με προσωπική επίδραση τα εμπορεύματά τους. Ο ρόλος τους περιορίζεται κατεξοχήν σ' ένα είδος «έρευνας της αγοράς» - ως χρησιμοποιήσουμε αυτό το νεολογισμό προκειμένου να περιγράψουμε το φαινόμενο - που έχει να κάνει με την διαμόρφωση των τιμών και την παρέμβαση στη διαμόρφωσή τους, τις ανάγκες της αγοράς γι' αυτό ή εκείνο το είδος, τη διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση. Οι μεγαλέμποροι αυτοί έχουν στην υπηρεσία τους ένα ολόκληρο δίκτυο συνεργατών, με τη μορφή και συνεταιριών κάποτε, οι οποίοι επωμίζονται όλα τα πρακτικά θέματα της διεξαγωγής του εμπορίου.

Στην τακτική αυτή των μεγαλεμπόρων αντιτάσσεται η τακτική των μικρεμπόρων, οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να καταβάλουν την προσωπική τους εργασία σε όλα τα στάδια: να τρέξουν για να κλείσουν τις δουλειές, να αγοράσουν τα εμπορεύματα, να φροντίσουν για τη φόρτωση ή την εκφόρτωσή τους, να δρουν τους αγοραστές για τις πωλήσεις, ή ακόμα να κάνουν το λιανεμπόριο στο εργαστήρι τους.

Ανάμεσα στους δύο αυτούς αντίποδες κινείται ο κόσμος των μεσαίων εμπόρων, που η οικονομική τους κατάσταση και η μορφή του εμπορίου τους τους καθιστά μετόχους στον ένα κόσμο και στον άλλο³. Εδώ θα πρέπει να εντάξουμε και τον Γ. Μέλο: έχει, καθώς είπαμε, μαγαζί στη Βενετία αλλά δεν κάνει

3. Σχετικά με τις πρακτικές του εμπορίου αποκαλυπτικά εύγλωττες είναι δυο επιστολές του Λεονάρδου Κορνέρ από το Λιδόρνο (1720), γιατί κατά παράδοση της αρχικής δήλωσης ως προς τη μορφή της εργασίας αυτής, ότι δηλαδή δεν θα υπάρχουν παραπομπές, παραθέτουμε τα σχετικά αποσπάσματα:

Α' [...] Δεν έλαβα γραφές σου κι η αφορμή είναι ότι οι γραφές των παρτικολαρω αργούν να έλθουν και πολλές χάνονται, κι εγώ θέλω πάγει να γραφτώ στην πόστα να πληρώνω εκείνο που πληρώνουν τα περισσότερα διά να μου φέρουν τις γραφές μου με τη σταφέτα και γλήγορα και σίγουρα. Τώρα ελπίζω να λάβω τις γραφές σου την ερχόμενη Δευτέρα να μάθω διά το μπανκογγηρο και τη Τζέκα και τις μονέδες πως τρέχουν και το μπολέτο διά τις πραγματίες ως σου έγραψα γιατί με πρεμέρουν να γράψω στη Σπάνια των φίλων. Τις περασμένες σου έγραφα πως έχω γνώμη να πιάσω σπίτι εδώ: τώρα σου λέω πως μου ρεουσίρησε κι έπιασα ένα σπίτι καλό με τα μαγαζιά του κοντά στην πιάττσα και κοντά στην εκκλησία και κοντά στη Ρίδα που ήταν πρώτα καφενές ενου Μαρωνίτη που εμουφλησε, έχει ετούτες τις ημέρες. Τώρα αισιότρω τους Ρωμαίους τους πραγματευτάδες και πληρώνω τις υποτεκες τους και τις έξοδες τους στο λαζαρέτο και παίρνοντας πρατιγο τους κονεύω στο σπίτι μου και το πράμα τους το βάνω αποκάτω στο μαγαζί μου και πουλώντας το παίρνω το δίκαιο μου και το νοίκι του σπιτιού κι ελπίζω στο θεό να μου σιγουράρη καλά και νογοτζάρω και τ' άσπρα μου σίγουρα εδώ στη γης και δεν περικουλάρω τίποτα στη θάλασσα: και τώρα που γνωρίζω όλους εφτούνους απου περπατούν εις εφτούνα τα μέρη από τη Σπάνια και Μπαρμπαραία και Αλεξάντρια και Σμύρνη όλοι με ξέρουν και μου δίνουν κουμέρχιο κι έχοντας οκαζιον θέλω σας

λιανικό εμπόριο· πουλάει μόνο χονδρικά σε εμπόρους, διακινεί για λογαριασμό τρίτων, ντόπιων (Βενετών ή Ελλήνων) ή ξένων (Ιταλών, Ισπανών ή Ελλήνων της Ανατολής), δανειοδοτεί. Να λοιπόν η τρισυπόστατη εικόνα του αθηναίου Μέλου, εμπορευόμενου στη Βενετία στις πρώτες δεκαετίες του 18ου αιώνα: έμπορος, μεσίτης, χρηματιστής.

Η περίπτωση του Μέλου όμως μας διαφωτίζει και ως προς ένα άλλο σημείο, για τον τρόπο διακίνησης των εμπορευμάτων. Για λόγους ασφάλειας ακολουθείται η τακτική της πολυδιάσπασης των διακινουμένων ειδών: η συνεργασία με πολλά πρόσωπα ακόμα και για το ίδιο είδος ελαχιστοποιούσε τον κίνδυνο για δόλο, κακή συνεργασία, ατύχημα, αποτυχία. Φυσικά, παράλληλα λειτουργούσε και η γεωγραφική διασπορά, είτε με τη μορφή ανοίγματος σε πολλά μέτωπα είτε ως διακίνηση των εμπορευμάτων μέσω διαφορετικών δρόμων, ακόμα και διαφορετικών μεταφορικών μέσων, επιβεδλημένη από τους ίδιους λόγους.

Ας δούμε τώρα μιάν άλλη μέθοδο με την οποία οι ισχυροί έμποροι κατάφεραν να ελέγχουν τις αγορές και κάποτε σχεδόν να μονοπωλούν ορισμένα είδη. Οι μικροί έμποροι αγοράζουν με πίστωση αντίθετα με τους μεγαλεμπόρους, οι οποίοι συνήθως προαγοράζουν το προϊόν (στην περίπτωση των μεταξιών λ.χ.) με ρευστό. Προκειμένου να προλάβουν την αγορά δεν διστάζουν να

περικαλέςω από σάγιες φίνες να με προδατερετε με κάθε αδατατζιο τόσο και άλλα πραματα οπου θα μου ορδινιάζουν, επειδή κι εγώ γνωρίζω την αφεντιά σου ωσαν πατέρα και τον σιόρ Κόντε Νικολο Ταρωνίτη σαν αδελφό και τον σιόρ Αντώνιο Ταλιαπερα φίλο αγαπημένο διά να μου πιάνη τις οιγουριτές απου θέλω μου καπιταρη ωσαν να ήταν και ντερεσό δικό του. Και είμαι δέβαιος να με προτεγερετε ωσαν παιδί δικό σας τόσο να μου ρεκουμαντάρετε και ρίλους σας να έρχωνται στο σπίτι μου με θάρρος σαν σπίτι δικό σας. [...] Μερικά άσπρα που χρωστώ του σιόρ κόντε Ταρωνίτη από παλιούς λογαριασμούς κι έχει δίκαιο να λάβη τ' άσπρα του προτάρου, μα εστάθηκε η αφορμή των Εγγλέζων που δεν πούλησα το πράμα προτάρου να έλθω να του φέρω τα άσπρα του. Τώρα δια τις ώρες οπου άνοιξα σπίτι μου κάμουν χρεία και ας πάρη ότι θελου πουν ανκαλά οσα μου να γνωριστώ να άκωω κρεδιτο θέλω πάντα να είμαι πουντουαλες να πληρώνω τις ντουάνες και νποτεκες πού μου καπιτάρουν των φίλων που παίρνω σπίτι και διά τούτο θέλεις του μιλήση να τ' αφήση κάμποσο καιρο κι αν θέλη να μου στείλη και παραπάνω να μοιράζωμε το διάφορο, κι αν θέλη τα άσπρα του δόστου τα εσύ και λογαριαζόμαστε. Εγώ έχω στα χέρια μου δικό μου καθιδάλε σίγουρο στο σπίτι μου 900 πέτζες, είναι τα 600 πράμα και τα 300 μετροητά και δεν ριζηγάρω σε καμμιά μεριά παρά στις εξοδες που κάνω στο λαζαρέτο· κι αν ίσως θελήσης να με βοηθήσης σε άλλα τόσα όσα έχω και το διάφορο που γένη να είναι στη μέση ή λιγότερα, κι αν δεν σου δίνη χέρι ας μη ξέρη κανείς τίποτα [Ε. Ι. Β. - Παλ. Αρχ., b. 149, f. 338-339].

Β' [...] Κι ελπίζω στον Θεό να κάμω καλή ρεουσιτα επειδή ήταν Θεού θέλημα να κάμω σπίτι εδώ διατί εγώ δεν είχα στο νου μου να κάμω σπίτι· ήλθα εδώ περαστικός και εις ολίγες ημέρες που έκαμα εμουφλήσεψε ένας καφετζής απού εκάθεταν κοντά εκεί που καθόμουν, αργαστήρι καλό κοντά στη μπιιάτζα και την εκκλησία σε καλό τόπο 3 μαγαζιά και 2 κουζίνες και τόπος οπου αν μου χρειαστή να πάρω με ευκολία 2 μαγαζιά και δύο κάμαρες κι έχει και πολλά κόμοδα ντεσπεσες και ντουλάπια όλα με τα κλειδά τους κομοδα που μπορώ να κονέψω 15 νομάτους και μιά φορά που το βρήκα έτσι έκαμα το σταυρό μου και το έπιασα να πληρώνω το χρόνο πέτζες 76 και ολπίζω από το πράμα που δάνω στο μαγαζί να δγαζώ το νοίκιο όλο και ο Θεός να κάμη να σε δουλέψω χωρίς ντερεσό γιατί έχω ομπλιγάτζιον στην αφεντιά σου. ... [Ο. π., b. 149, f. 342].

ανεβάζουν οι ίδιοι οι έμποροι τις τιμές στους παραγωγούς, υποχρεώνοντας τους μικρεμπόρους να μη μπορούν να συναγωνιστούν, να αποσύρονται, ή στην καλύτερη των περιπτώσεων απλώς να μειώνουν την αγοραστική τους δυνατότητα.

Στο εμπορικό κύκλωμα τέλος υπάρχει κι ένας περιορισμένος και αυστηρά εξειδικευμένος αριθμός ατόμων, μεσίτες, που δρουν κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, στα λιμάνια, τόπους αποστολής εμπορευμάτων, Ανατολής και Δύσης. Τα πρόσωπα αυτά - που, στο βαθμό όπου δεν εξασκούν παράλληλα την εμπορία, δεν θα μπορούσαμε να τα ονομάσουμε εμπόρους - απλά αναλαμβάνουν τη φροντίδα αποστολής εμπορευμάτων, τα οποία άλλοι έμποροι τους παραδίδουν. Για την παροχή των υπηρεσιών αυτών παίρνουν προμήθεια δίχως να έχουν καμιά ανάμιξη στη διαδικασία αγοράς ή και πώλησης του εμπορεύματος και δίχως άλλη ευθύνη πέρα από την έγκαιρη και σωστή διεκπεραίωση της αποστολής των συγκεκριμένων ειδών.

Ένα άλλο στοιχείο που χαρακτηρίζει έντονα τον εμπορικό κόσμο είναι η εχεμύθεια, από τα κύρια προσόντα των σοβαρών εμπόρων. Οι στενοί συνεργάτες μεταξύ τους δεν πρέπει να ανακοινώνουν σε ξένους (ανταγωνιστές) τα σχέδιά τους για δουλειές που προγραμματίζουν. Αλλά και τις επαγγελματικές τους αποτυχίες πρέπει να καλύπτει πέπλο μυστικότητας για να μη σπλωθεί το καλό τους όνομα στην αγορά και έτσι αποσύρει ο εμπορικός κόσμος την εμπιστοσύνη του σ' αυτούς.

Αφού αδρά διαγράψαμε τα γενικά χαρακτηριστικά του εμπορικού κόσμου και τις τάσεις του εμπορίου της εποχής, ας περιγράψουμε στη συνέχεια τη διαδρομή της εμπορικής επιχείρησης του συγκεκριμένου εμπόρου, ως περίπτωση αυτού του μηχανισμού.

Συνεργάτες

Καθώς ήδη αναφέρθηκε, ο Μέλος στήριξε το εμπόριό του σ' ένα δίκτυο συνεργατών - εμπόρων - ανταποκριτών. Ως συνεργάτες του χρησιμοποιεί Έλληνες, Ιταλούς και Ισπανούς. Τα πρόσωπα αυτά προέρχονται από τον χώρο του ευρύτερου συγγενικού του περιβάλλοντος, είτε είναι γνωστοί: πρόκειται δηλαδή για ένα σύστημα σχέσεων και συστάσεων που του επιτρέπει να διαρθρώσει το δικό του δίκτυο συνεργατών. Θα μπορούσαμε να τμήσουμε τον ευρύτερο κύκλο των συνεργατών του Μέλους στις εξής ομάδες:

- α) Οι σταθεροί συνεργάτες, με τους οποίους έχει καθαρά επαγγελματικές σχέσεις (και όχι μόνο).
- β) Οι περιστασιακοί συνεργάτες, με τους οποίους κάνει μικροδουλειές δοκιμαστικά ή ως αντάλλαγμα για κάποια εξυπηρέτηση που τους παρέσχε.
- γ) Ένας κόσμος, με τον οποίο διατηρεί κοινωνικές κυρίως σχέσεις και αλληλογραφεί μαζί τους χρησιμοποιώντας τους ως πληροφοριοδότες δίχως η συνεργασία τους να προχωράει σε εμπορική δραστηριότητα (ο Αναστ. Νικολόπουλος λ.χ. από την Κέρκυρα).
- δ) Τέλος, ένας κύκλος ανταγωνιστών του, με τους οποίους ενδεχομένως κάποτε να συνεργάζεται κιόλας.

Σε διαφορετική ταξινόμηση έχουμε:

α) συνεργάτες	προς τους οποίους ο Μέλος	πουλάει
β) »	από » » »	αγοράζει
γ) »	με » » »	συνάπτει αγοραπωλησίες.

Εμπορεύεται: α) για λογαριασμό τρίτων (μεσιτεία), β) για λογαριασμό αυτού του ίδιου γ) μετέχοντας σε εταιρία.

Ο αριθμός των ατόμων αυτών με τους οποίους άπαξ, κατά καιρούς ή σε μονιμότερη δόση, δούλεψε με τη μιά ή την άλλη μορφή συνεργασίας που περιγράψαμε παραπάνω, κυμαίνεται κατά την διάρκεια της εικοσαετίας γύρω στα 35 πρόσωπα, διασκορπισμένα σε διάφορα σημεία της μεσογειακής λεκάνης. Επιπλέον συνεργάζεται με 52 εμπόρους στη Βενετία, από τους οποίους αγοράζει ή στους οποίους πουλάει εμπορεύματα. Τέλος χρησιμοποιεί όλα αυτά τα χρόνια, 7 ασφαλιστές για τις ασφάλειες που συνάπτει για λογαριασμό τρίτων και σπανιότερα δικό του· οι ασφαλιστές αυτοί είναι όλοι βενετσιάνοι (Tagliapietra, Bonifacio, Mariani, Zuanelli, οι σπουδαιότεροι απ' αυτούς) κι έχουν την έδρα τους στην περιοχή του Ριάλτο.

Το γεωγραφικό δίκτυο

Η βενετσιάνικη περίοδος της εμπορικής του δραστηριότητας συμπίπτει με τα στρατιωτικο-πολιτικά γεγονότα των αρχών του 18ου αιώνα που συρρίκνωσαν ακόμα περισσότερο την παρουσία της Γαληνοτάτης στο χώρο της Ανατολής και επηρέασαν ταυτόχρονα το εμπόριό της.

Η εμπορική συνεργασία, που είχε ξεκινήσει ο Μέλος μέσω των δυο αδελφών του με τον Μοριά, κράτησε λιγότερο από 3 χρόνια και διακόπτεται απότομα μετά τα γεγονότα του 1715, το θάνατο του ενός αδελφού του, του Νικολού, και την αιχμαλωσία του Μιχάλη. Η νέκρωση του εμπορίου με το Μοριά υποχρεώνει τον Γ. Μέλο, καθώς άλλωστε και άλλους εμπόρους, να αναζητήσει νέες αγορές. Τη στιγμή ακριβώς αυτή, στην αστάθεια των καιρών και πριν ακόμα ξεσπάσει ο πόλεμος, έρχεται η πρόταση του Παντελή Λιγνού, να συνεργαστούν, δάζοντας 4.000 δουκάτα ο Μέλος κι αυτός 2.000, επενδύνοντάς τα σεπραμάτειες στην Αίγυπτο. Η συγκυρία είναι ιδανική. Εξαιτίας των αναμενόμενων πολεμικών συγκρούσεων οιπραματευτάδες για τη Βενετία που είχαν απομείνει στο Ραχήτι ήσαν λίγοι· όσοι έμποροι Τούρκοι ή Βενετσιάνοι θρόισκονταν εκεί έσπευσαν να φύγουν κι έμειναν μόνο δυο Εβραίοι να διεξαγάγουν το εμπόριο με τη Βενετία, γεγονός που, σύμφωνα με τη γνώμη του Λιγνού, αφήνει ευρύ πεδίο δράσης για τους δυο Έλληνες, οι οποίοι θα έχουν το πλεονέκτημα να αγοράζουν σε χαμηλές τιμές στην «Αραπιά», μιά και η ζήτηση θα είναι πεσμένη, και να πωλούν σε υψηλές τιμές στη Βενετία, όπου δεν θα υπάρχει ανταγωνισμός από την πληθώρα αιγυπτιακών ειδών. Ενώ όμως ο Γ. Μέλος προσανατολίζεται σοβαρά προς τις αγορές της Αιγύπτου, η είδηση ότι ο Σουλτάνος απαγόρευσε την εισαγωγή βενετσιάνικων προϊόντων σε χώρες της επικράτειάς του ανακόπτει προσωρινά τα σχέδιά τους, έως ότου να ξεκαθαριστεί, αν η απαγόρευση αφορά και την Αίγυπτο. Ύστερα από την καθησυχαστική απάντηση του

πασά της Αιγύπτου προς τον Γάλλο πρόξενο ότι η χώρα αυτή δεν συμπεριλαμβάνεται στο «εμπάργκο», ο Μέλος αρχίζει επίσημη εμπορική συνεργασία με τους Sibton της Αλεξάνδρειας, εγκαινιάζοντάς την με την αγορά καφέ προοριζόμενου για το Λιβόρνο. Παρακολουθώντας την γενικότερη εξέλιξη και τη μορφή που κατόπιν παίρνει το εμπόριο του Μέλους με την Αλεξάνδρεια βλέπουμε ότι πρόκειται για ένα εισαγωγικό εμπόριο μιά και αυτό που επικρατεί είναι η εισαγωγή και πώληση προϊόντων στις ιταλικές αγορές, που δεν συνδυάζεται με την εξαγωγή βενετσιάνικων ειδών στην Αίγυπτο.

Στο μεταξύ από το 1716 ανοίγει νέα αγορά στη Σμύρνη με την άφιξη εκεί του Μιχάλη. Η Σμύρνη όμως δεν είναι εύκολη αγορά για μικροπραματευτάδες, γεγονός που πολύ γρήγορα συνειδητοποιεί και ο Μιχάλης. Ο τόπος είναι «καταραμένος» για τους μικρούς κι «ευλογημένος» μόνο για τους μεγάλους εμπόρους, επειδή έχουν κακές συνήθειες εκεί: όταν δηλαδή κάποιος πάρει το εμπόρευσμά σου με πίστωση 6 μηνών, «το πληρώνει για μήνες 12 και 18 και με μονέδα οργισμένη κι έτσι χάνει οπραματευτής 4 και 5%». Εξάλλου οι τόκοι είναι υψηλοί, 12%, ενώ στη Βενετία ο τόκος είναι 6% και στο Μοριά, πριν από το 1715, ήταν μόλις 5%⁴, πράγμα που σημαίνει ότι γίνονται απαγορευτικά τα δάνεια για τους μικρεμπόρους, ενώ συμφέρει μόνο στην περίπτωση που έχει κανείς χρήματα να δανείζει. Οι υψηλοί τόκοι, σύνηθες φαινόμενο στην τουρκοκρατούμενη Ανατολή σημαίνουν ότι το χρήμα είναι σπανιότερο και συνεπώς ακριβότερο εδώ σε σχέση με τη Δύση, όπου η αφθονία ρευστού χρήματος επιτρέπει την διακύμανση των τόκων σε χαμηλά επίπεδα. Οι αποτυχημένες εμπορικές επιχειρήσεις του Γιωργάκη στη Σμύρνη, οφειλόμενες και στην ανικανότητα του Μιχάλη, καθώς ήταν φυσικό, απέδωσαν βραχύδιες κι έτσι τέλη του 1718 ο μικρότερος από τα δύο αδέρφια, ο Μιχάλης, έχει επιστρέψει ξανά στο Μοριά και θρίσκεται στα Τρίκαλα Κορινθίας, προστατευόμενος του άρχοντα της περιοχής Ράλλη Νοταρά.

Στο μεταξύ από το 1717 ο Γιωργάκης ξανοίγεται σε νέες επιχειρήσεις προς την Ιβηρική Χερσόνησο, αυτή τη φορά σε συνεργασία με τον Δημ. Καπετανάκη, στον οποίο έχει προσκολληθεί απόλυτα. Προορισμός των αποστολών είναι οι αγορές του Cadix κατ' αρχήν και δευτερευόντως της Λισσαβώνας και μόνο στην περίπτωση που τα εμπορεύματα δεν καταφέρουν να πουληθούν εκεί στέλνονται στη συνέχεια στις Ινδίες. Τελικά, το εμπόριο του Μέλους με την Ισπανία, και παλιότερα αλλά και στη φάση αυτή, είναι έντονα εξαγωγικό μιά και σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα περιορίζεται στην αποστολή και πώληση εκεί βενετσιάνικων ειδών, δίχως να ακολουθείται και η αντίστροφη πορεία. Η διαδρομή των εμπορευμάτων ήταν η εξής: Βενετία → Modena (Filippo Boreli) → Parma (Pietro Pratti) → Genova (Necco) → Ισπανία → Ινδίες (σε περίπτωση μη απορρόφησής τους από τις ισπανικές αγορές).

4. Οι χαμηλοί όμως αυτοί τόκοι αφορούσαν την περίοδο πριν από την πτώση του Μοριά στους Τούρκους. Αμέσως μετά η κατάσταση άλλαξε εντυπωσιακά κι ολόκληρο τον 18^ο αιώνα τόκος 20% ήταν πολύ συνηθισμένος για την Πελοπόννησο με ακραίες περιπτώσεις τοκογλυφίας το 30% ενώ το 12% αποτελούσε σπανιότατη εξαίρεση. Βασίλης Κρεμμυδάς, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792)*. Με βάση τα Γαλλικά Αρχεία, Αθήνα 1972, σ. 124.

Πρόταση του Ράλλη Νοταρά στις αρχές του 1717 για να ξεκινήσουν εμπόριο λαδιού με την Αθήνα, όπου η παραγωγή προμηνυόταν καλή, δεν ευοδώνεται μιά και ο Γιωργάκης, άγνωστο γιατί, δεν δείχνει κανένα ενδιαφέρον.

Το Σεπτέμβριο του 1717 ο Μέλος σκοπεύει να φύγει για το Cadix συνοδεύοντας ο ίδιος τα εμπορεύματα που στέλνει εκεί, εξετάζοντας ίσως και το ενδεχόμενο της επανόδου του στην Ισπανία, μέσα σ' ένα αποκαρδιωτικό κλίμα απολογισμού της πενταετίας που πέρασε και στις κακές προοπτικές και δυσοίωνες προβλέψεις που διαγράφονται για το μέλλον. Ήταν λάθος η απόφασή του να εγκατασταθεί στη Βενετία: λάθος επιλογή τόπου σε λάθος εποχή, όταν πλέον η Βενετία είχε απογυμνωθεί από τις περισσότερες κτήσεις της στην Ανατολή. Το σχεδιασμένο όμως ταξίδι του δεν πραγματοποιείται τόσο εξαιτίας της επιδείνωσης, που παρουσιάζει η υγεία του, όσο και εξαιτίας των αισιόδοξων ειδήσεων, που φτάνουν από το Μοριά, ότι το εμπόριο αρχίζει κι εκεί να ξαναζωντανεύει. Οι πληροφορίες είναι έγκυρες, προερχόμενες από τον Ρ. Νοταρά, πρόσωπο σοβαρό και κατεξοχήν αρμόδιο. Τα νέα λοιπόν που φτάνουν στη Βενετία είναι ότι οι Τούρκοι άνοιξαν τη σκάλα της Πάτρας και άφησαν ελεύθερο το εμπόριο. Το σχετικό φηρμάνι είναι επίσης πολύ ευνοϊκό γιατί δίνει την άδεια στα γαλλικά καράδια να εμπορεύονται ελεύθερα «και μπορούν και ραγιάδες να μπαρκάρουν σε φραντζέζικη σημαία και να πηγαίνουν όπου θέλουν». Άμεση συνέπεια ήταν να εισβάλουν οι Γιαννιώτες έμποροι, οι οποίοι έφεραν τόσο βενετσιάνικο πράμα, που πλημμύρισε η Πάτρα και συγχρόνως ξεσήκωσαν όλα τα μετάρια του Μοριά και τα φόρτωσαν για την Κέρκυρα, με τελικό προορισμό φυσικά τη Βενετία.

Έτσι διαμορφώνεται από το 1718 κι ύστερα το εμπόριο του Μέλους, με το κύριο δάρος του ριγμένο στην Ισπανία, δευτερευόντως στο Μοριά και παρεπιπτόντως όπου αλλού τύχει (Αλεξάνδρεια, Σμύρνη). Στη δεύτερη αυτή φάση των εμπορικών του επιχειρήσεων με το Μοριά παρατηρούμε μια διαφοροποίηση ως προς την πρώτη περίοδο: η διαφορά έγκειται στη συχνότητα και τις ποσότητες των αποστελλομένων μεταξιών, που είναι και αραιότερες και μικρότερες. Οι λόγοι πρέπει να αναζητηθούν στην γενικότερη οικονομική κατάσταση, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί στο Μοριά μετά το 1715, στην πολιτικο-οικονομική παρακμή της Βενετίας και τέλος στην απουσία του παλιού έμπειρου εμπορικού κόσμου και ειδικότερα στην εξάρτηση του Γιωργάκη από την αποκλειστική συνεργασία με τον ανεπαρκή αδελφό του Μιχάλη. Αυτός ο τελευταίος, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «ερασιτέχνης» στο εμπόριο: άλλωστε ανεπιφύλακτα κι ο ίδιος δηλώνει ότι μόνος του δεν θα μπορούσε να καταφέρει τίποτα δίχως την βοήθεια και συμπαράσταση κάποιου έμπειρου εμπόρου.

Το εμπόριό του όμως με τον Μοριά καρκινοβατεί μέχρι τα μέσα του 1722 περίπου, οπότε ο Μιχάλης αποφασίζει να αποσυρθεί από τα εγκόσμια και πηγαίνει στο μοναστήρι: έτσι κάθε εμπορική δραστηριότητα με τον τόπο αυτό σταματάει πλέον οριστικά. Η εμπορική δράση του Γιωργάκη στρέφεται τότε έξω από τον ελλαδικό χώρο, στην Ιταλία, την Αίγυπτο και την Ισπανία. Τότε εδραιώνεται και η συνεργασία του με τον Ανάργο Ψαρό, που έχει φύγει πλέον από την υπηρεσία του, αφού μαθήτευσε για χρόνια κοντά του κι εμπορεύεται στο Μισίρι αγοράζοντας από εκεί και πουλώντας στη Μεσσήνα και το Λιδόρνο.

Την ίδια εξάλλου εποχή πυκνώνει και η συνεργασία του Μέλου με τον Λεονάρδο Καπετανάκη, ο οποίος έχει εξελιχθεί σε μεγαλέμπορο στο Λιθόρνο - χαρακτηρίζεται ως «ο κυνηγός των πραγμάτων» από τον εμπορικό κόσμο - και επεκτείνει το εμπόριό του όλο και σε μεγαλύτερη ακτίνα παρά την γενικότερη εμπορική κάμψη που παρατηρείται σ' ολόκληρη την Ιταλία (1723), γεγονός που επισημαίνει και ο ίδιος ο Α. Καπετανάκης: «τώρα οι καιροί που τρέχουν καλύτερα να τρώγει κανείς παρά να νεγοτζιάρει».

Η ανεξέλεκτη κίνηση του εμπορίου εξάλλου είχε ως αποτέλεσμα την πανωλεθρία του στην Ισπανία, όπου προς τα τέλη του 1723 έφτασε τόσο πολύ βενετσιάνικο πράμα με την προσδοκία κέρδους μέχρι και 80%, γεγονός που οδήγησε σε κατακρημνισμό των τιμών στο χαμηλότερο επίπεδο και αντί για κέρδος οι έμποροι υπέστησαν μεγάλη ζημιά. Εξάλλου οι δυσκολίες πώλησης των εμπορευμάτων στην Ισπανία οφείλονταν και στην απουσία των κεφαλαίων, επειδή η χώρα δρέθηκε χωρίς χρήματα μιά και όλα τα κεφάλαια είχαν φύγει (μέσα του 1724) με τη flotta για τις Ινδίες. «Από τα σολδία του ατσαλιού της αφεντιάς σου ακόμη δεν πήρα τίποτα, γιατί εδώ η χώρα σήμερα δρίσκεται πολλά σκάρσα από σολδία, κι όμως έκανα και σου μάζεψα τούτες τις 100 μονέδες, γιατί δρίσκονται όλα τα καβιδάλια στις Ινδίες», γράφει από το Κάδιξ ο Παύλος Καπετανάκης στον Μέλο.

Τον ίδιο καιρό μεγάλη κάμψη παρουσιάζει το βενετσιάνικο εμπόριο και στο Μισίρι⁵ εξαιτίας των μεγάλων ποσοτήτων που έφτασαν εκεί - μάλιστα παράκαιρα - και της ιδιαίτερα μειωμένης ζήτησης. Η εμπορική κρίση όμως στο Μισίρι δεν είναι φαινόμενο παροδικό αλλά γενικότερο και διαρκέστερο, ώστε δεν συμφέρει πλέον να πηγαίνει κανείς εκεί εμπορεύματα για πώληση και να αγοράζει άλλα, γιατί αυτό του στοιχίζει 15-20% ακριβότερα παρά αν έφερνε χρήματα και ψώνιζε δίχως χρονοτριβές. Η κρίση συνεχίζεται και μάλιστα με ανοδική τάση ως το 1727, χρονιά κατά την οποία δυό νέα στοιχεία επιδεινώνουν την ήδη άθλια κατάσταση: η πανούκλα που μαστίζει την πόλη και την ευρύτερη περιοχή της και τα αυστηρά οικονομικά μέτρα που πήραν οι διοικητικές αρχές του τόπου. Η ανατίμηση του νομίσματος σε συνδυασμό με τον αυστηρό καθορισμό των τιμών αγοράς και πώλησης των προϊόντων, «εβάλανε κι όλα τα πράματα εις σύστημα κι όποιος πουλήσει παραπάνω τον εκρεμάζουν εις την πόρτα του αργαστηριού...». Εξάλλου οι γενίτσαροι δεν επιτρέπουν τις φορτώσεις για χώρες χριστιανικές της Ευρώπης, αν δεν δωροδοκηθούν γερά. Οι Γάλλοι έμποροι δεδαίως αρνούνται να ενδώσουν σ' αυτό τον εκδιασμό, επικαλούμενοι ότι έχουν χάτι-σερίφι από τον Σουλτάνο· όμως «στην Αραπιά λίγο λογιάζουν τα φιρμάνια και τα χάτι-σερίφια...». Η δύσκολη λοιπόν για όλους κατάσταση γίνεται απελπιστικά δυσκολότερη για τους ρωμιούς και τους εβραίους εμπόρους. Οι επιπτώσεις πάνω στο βενετσιάνικο εμπόριο είναι σοβαρές και φυσικά εκείνοι που πλήττονται περισσότερο είναι οι μεσαίοι και μικροί έμποροι, όπως ο Μέλος.

5. Για το ρόλο των πόλεων της περιοχής αυτής της Αιγύπτου στην εμπορική κίνηση της Μεσογείου βλ. André Raymond, *Artisans et commerçants au Caire au XVIIIe siècle*, I, Damas 1973.

Δυσανεστημένος φαίνεται ο Γ. Μέλος κι από τον τρόπο που ο Juan Martin Necco διαχειρίζεται τις υποθέσεις του στην Ισπανία και τον κατηγορεί ότι παραμελεί τις δικές του υποθέσεις για λογαριασμό άλλων εμπόρων, μη θεωρώντας τον ίσως τόσο σπουδαίο όσο εκείνοι.

Η γενικότερη κρίση του εμπορίου, αν πλήττει ως ένα βαθμό τους εύρωστους εμπόρους, είναι καταφανές ότι πλήττει στο πολλαπλάσιο τους μικρούς κι αδύναμους· σ' αυτούς τους δεύτερους ανήκει κι ο Γιωργάκης, ο οποίος είναι επιπλέον ευάλωτος και εξαιτίας της ηλικίας του και της κακής του υγείας αλλά και διότι έχει πλέον αποδυναμωθεί από τους στενούς του συνεργάτες, του συγγενικού του κυρίως περίγυρου.

Έτσι εγκαταλείπει σταδιακά την ενεργό εμπορική δράση για λογαριασμό του και περιορίζεται μόνο στο ρόλο του μεσίτη για λογαριασμό τρίτων και στην επένδυση χρημάτων σε επιχειρήσεις άλλων (Λ. Καπετανάκη, Ανάργου Ψαρού), συνεχίζοντας μόνο, με την ίδια ένταση σχεδόν ως το τέλος, τις αποστολές εμπορευμάτων προς τους Νέκους για την Ισπανία, όπου όμως η κατάσταση κι εκεί εξαιτίας των Ισπανο-Αγγλικών πολέμων δεν είναι καλύτερη· «οι πωλήσεις κάθε μέρα πάνε χειρότερα με το να λείπει το σόλδι». Συνηγορούν στην εικόνα αυτή και τα νέα που ο Πάυλος Καπετανάκης γράφει (1726-1727) από το Cadix. Χρήματα δεν υπάρχουν, τίποτα δεν πουλιέται και ούτε μπορούν να εμπιστευτούν κανένα, «γιατί έλειψαν πιά οι άξιοι έμποροι κι εχάθη η εμπιστοσύνη σ' αυτό το εμπορικό». Τα είδη της Βενετίας δεν έχουν πλέον καμιά ζήτηση, τόσο ώστε ολόκληρα φορτία από ρουμπίνια να τα διώχνουν για το Μεξικό με την ελπίδα να πουληθούν εκεί και να αγορασθεί grapa, γεγονός που, αν κατορθωνόταν, θα μπορούσε να θεωρηθεί μεγάλη εμπορική επιτυχία.

Στα μέσα του 1729 ο Μέλος ζητάει από τους συνεργάτες του στην Ισπανία να ξεπουλήσουν ό,τι δικό του εμπόρευμα έχουν στα χέρια τους και να του στείλουν τα χρήματα το γρηγορότερο, μιά κι ο ίδιος είναι πλέον αρκετά γέρος (έχει υπερβεί τα 80) για να «σκέφτεται για τέτοια νεγκότσια».

Αρχές του 1731 παραπονείται ότι τον εγκαταλείπουν οι δυνάμεις του, τόσο που ούτε να γράψει μόνος του δεν μπορεί· ήδη στα μέσα του 1731 μή μπορώντας πλέον να περπατήσει δεν βγαίνει καν από το σπίτι. Φροντίδα του αποκλειστική από δω και στο εξής είναι να συγκεντρώσει τα σκόρπια κεφάλαιά του, που έχει κυρίως στην Ισπανία. Στο τελευταίο αυτό τμήμα της αλληλογραφίας του λείπουν εντελώς οι εμπορικές ειδήσεις και επικρατεί η διεκπεραίωση των χρηματικών του εκκρεμοτήτων.

Έχοντας αδρομερώς περιγράψει την πορεία της εμπορικής δραστηριότητας κατά την τελευταία εικοσαετία της ζωής του Γ. Μέλου, ας δούμε τώρα κάποια μεγέθη οικονομικά προκειμένου η εικόνα που έχουμε σχηματίσει για τον έμπορο και τη δράση του να γίνει περισσότερο καθαρή.

Το κατά τα άλλα πλουσιότατο αρχείο του δεν δίνει σαφή στοιχεία για την πραγματική οικονομική κατάσταση του Μέλου· εξαίρεση αποτελούν μόνο οι δύο διαθήκες, και ειδικότερα η τελευταία του 1732, από την οποία και θα ξεκινήσουμε για να αποκτήσουμε μία τάξη μεγέθους των περιουσιακών του στοιχείων και κυρίως των κεφαλαίων που διακινεί. Σύμφωνα λοιπόν με το κείμενο αυτό λίγο πριν πεθάνει ο Μέλος έχει στα χέρια του 1.358 χρυσά τσεκίνια και

4.000 δουκάτα κατατεθειμένα στο Δημόσιο Θησαυροφυλάκιο της Βενετίας με 3% τόκο. Του οφείλει 1.465 δουκάτα ο ανεπιός του Λεονάρδος Περδικάρης, τα οποία όμως ο Μέλος του τα χαρίζει· υπολείπονται ακόμα όσα πρόκειται να εισπράξει ο Παύλος Καπετανάκης από την πώληση των εμπορευμάτων που έχει στα χέρια του. Συνολικά δηλαδή μαζί με τα οφειλόμενα έχει ένα κεφάλαιο περίπου 11.000 - 12.000 δουκάτων. Καθώς ο ίδιος δηλώνει σ' αυτή τη διαθήκη η περιουσία του σχηματίστηκε απ' ό,τι του άφησε πεθαίνοντας η γυναίκα του και το αύξησε ο ίδιος «με κόπους και ιδρώτα εδώ και εις στην Ισπανία».

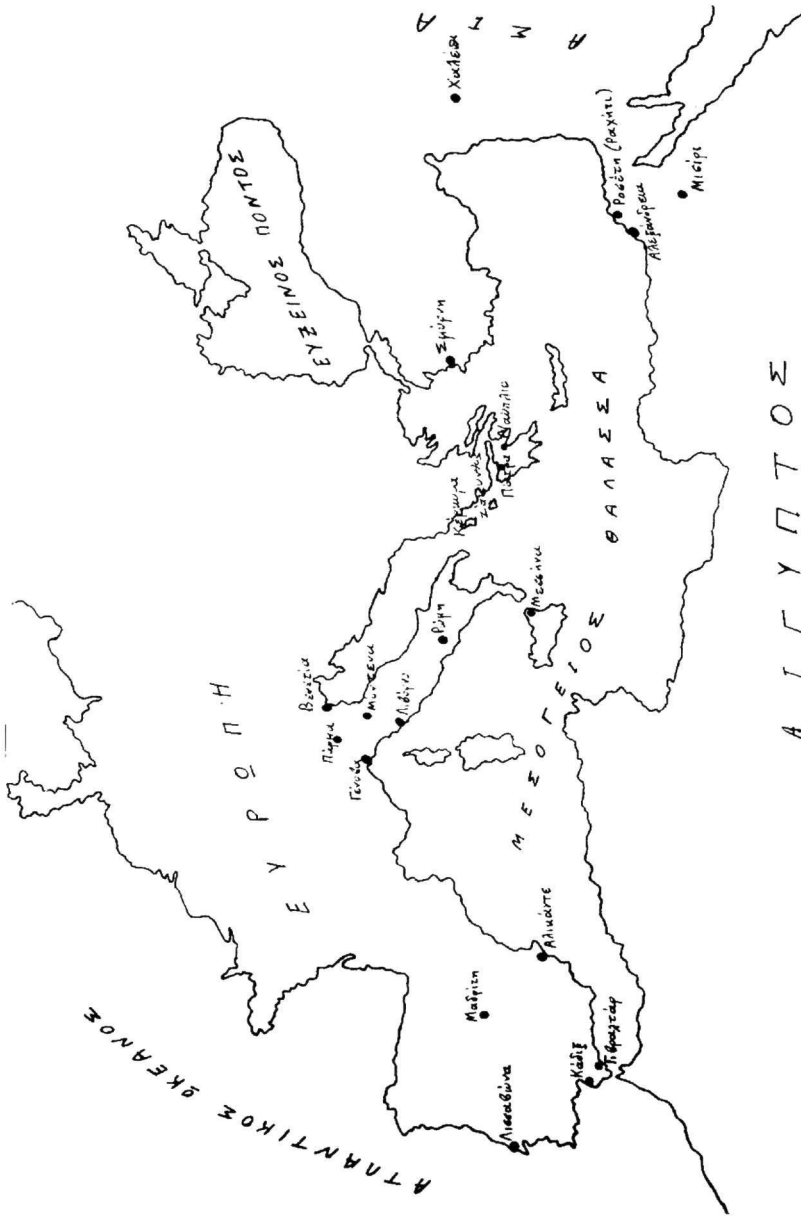
Φεύγοντας ο Γιωργάκης από τ' Ανάπλι (1712) άφησε στον αδελφό του Νικολό 8.700 δουκάτα για να τα «ντύσει» σε μετάξια και πρινοκόκκι. Προσδοκία του ήταν η εγκατάστασή του στη Βενετία να του αποφέρει τουλάχιστον 2.000 δουκάτα κέρδος το χρόνο κι όχι 200 και «να εμφανίζεται σαν άνθρωπος που έχει τον τρόπο του με 2.000 οκάδες μετάξι» στηριζόμενος στην καλή ανταπόκριση των αδελφών του. Τον Απρίλη του 1713 το υπόλοιπο του αρχικού ποσού που ο Νικολός έχει στα χέρια του ανέρχεται σε 1.533 δουκάτα.

Όταν στα μέσα του 1721 κάνει τον απολογισμό του διαπιστώνει, καθώς γράφει στον Μιχάλη, πως απ' όταν ήρθε από την Ισπανία έχασε 8.000 δουκάτα με το να επενδύει τα χρήματά του έξω από τη Βενετία και κυρίως στο Μοριά. Λίγα χρόνια αργότερα (1725), μέσα από τις μεμψιμοιρίες του Μιχάλη, αντλούμε κάποια έμμεση πληροφορία για την οικονομική κατάσταση του Γιωργάκη, που σίγουρα έχει αρκετή δόση υπερβολής, είναι όμως ενδεικτική κάποιων μεγεθών. Γράφει λοιπόν ο Μιχάλης στον αδελφό του: τί κι αν δεν έχει ένα υποταχτικό όπως ο ίδιος, έχει όμως 15 ανθρώπους που του δουλεύουν εκεί στη Βενετία και πως, αν κι ο Μιχάλης είχε 20.000 και 30.000 ρεάλια σαν και τον Γιωργάκη, θα ήξερε να ζήσει και να φερθεί κι αυτός καλύτερα. Η απάντηση του Γιωργάκη ανταποκρίνεται περισσότερο στην πραγματικότητα: θα ήταν ευχαριστημένος να είχε το 1/3 από τα χρήματα που έφερε όταν ήρθε από την Ισπανία.

Αν δούμε τώρα μέσα από το βιβλίο της κίνησης των λογαριασμών του (dara-ver) τα μεγέθη που διακινεί θα διαπιστώσουμε ότι σε ετήσια βάση κατά μ.ό. διακινεί σε εμπόριο για λογαριασμό του ποσά της τάξης περίπου των 3.000 δουκάτων. Δεν είναι εύκολο, σ' αυτή τη φάση της έρευνας, να υπολογιστεί ο μέσος ετήσιος τζίρος του από προμήθειες και δανεισμό χρημάτων· πάντως δεν πρόκειται για μεγάλα ποσά που θα ανέτρεπαν την γενική εικόνα της οικονομικής του κατάστασης.

Τελικά, αποτιμώντας την εμπορική δράση του Γ. Μέλου θα λέγαμε ότι η πορεία που διαγράφει, στη βενετσιάνικη τουλάχιστον περίοδο, είναι ομαλά πτωτική κι όχι ανοδική. Αντίθετα η ισπανική περίοδος χαρακτηρίζεται από μια σταθερή και μετρημένη ανοδική τάση, μιά περίοδο συγκρότησης, στην οποία σταθμός καθοριστικός για την οικονομική του εξέλιξη θα πρέπει να υπήρξε ο γάμος του με την ισπανίδα Andrea Pecoria και η προσφορά - πέρα από τις διασυνδέσεις - κάποιας σημαντικής προίκας σε ρευστό, καθώς ρητά ο ίδιος δηλώνει στη διαθήκη του το 1732.

Συνοψίζοντας τέλος, ως προς το θέμα των αγορών με τις οποίες άμεσα ή έμμεσα είχε συναλλαγές ο Μέλος σε απλή απαρίθμηση αυτές είναι: Βενετία, Γένοβα, Λιδόρνο, Μεσσήνη, Μαδρίτη, Λισσαβώνα, Κάδιξ, Αλεξάνδρεια, Μισίρι,

Γεωγραφική αποτύπωση του εμπορικού δικτύου του Γ. Μέλου.

Ρωσέτη, (Ραχήτι) Σμύρνη, Μοριάς (Ναύπλιο, Πάτρα, Τρίκαλα Κορινθίας), Επτάνησα (Κέρκυρα, Ζάκυνθος)· η γεωγραφική διασπορά του εμπορίου του αποτυπώνεται στο χάρτη που ακολουθεί.

Εμπορική συμπεριφορά του Γ. Μέλου

Αποκαλυπτικά για την επαγγελματική συμπεριφορά ενός μέσου εμπόρου είναι όσα αντλούμε από το αρχείο του Μέλου. Αναφερόμενος ή σχολιάζοντας συμπεριφορές τρίτων, αλλά κυρίως μιλώντας για τον εαυτό του, μας αποκαλύπτει γενικότερα το τυπικό πορτραίτο του Έλληνα εμπόρου της δικής του κατηγορίας.

Ας δούμε λοιπόν μερικές από τις πρακτικές του.

Ο Γ. Μέλος προτιμάει και επιδιώκει να κάνει τις αγορές του στη Βενετία πάντα με μετρητά, επειδή «στη Βενετία δεν πρέπει να έχει κανείς εμπιστοσύνη σε κανένα», άποψη άλλωστε που ασπαζόταν και ο μεγαλέμπορος Δομήνικος Κοθώνης. Χαρακτηριστική είναι η φράση του: «και περπατώ καθημερινώς σαν ένας τομαράς με τη σακκούλα στο χέρι», επειδή η ανταλλαγή με είδος ή η αγορά με προθεσμία είναι επιζήμια και από την άποψη των επιπλέον εξόδων και από το μεγάλο χάσιμο χρόνου.

Αντίθετα με τους άλλους εμπόρους ο Μέλος αρκετά συχνά διακινδυνεύει να διακινεί τα εμπορεύματά του, κυρίως από το Μοριά, ανασφάλιστα. Προκειμένου να αγοράσει μετάξια από το Μοριά επιλέγει τα καλαβρυτινά κι όχι τα μυστριώτικα που, επειδή είναι ποιοτικά καλύτερα, έχουν ακριβότερη αγορά. Συντηρητισμός και φόβος να ρισκάρει στο ακριβότερο; Αδυναμία οικονομική να ξανοιχτεί ή σοφή και μετρημένη τακτική ενός μέτριου εμπόρου, που προτιμάει το μικρό αλλά εξασφαλισμένο κέρδος, από το ρίσκο του μεγαλύτερου αλλά αδέβαιου; Γεγονός πάντως είναι ότι κάποια στιγμή κάτω από την πίεση και την προτίμηση της αγοράς αναθεωρεί και καταπιάνεται κι αυτός με τα μυστριώτικα μετάξια.

Ο Μέλος δεν διατηρούσε κατάσταση λιανικής πώλησης ποικίλων ειδών, αλλά το εργαστήρι του χρησίμευε αποκλειστικά και μόνο σαν προσωρινή αποθήκη, τόπος συγκέντρωσης των εμπορευμάτων που λάβαινε, δικών του ή ξένων, ώσπου να τα προωθήσει στην αγορά, αφού αναζητήσει τους κατάλληλους αγοραστές και εξασφαλίσει τις καλύτερες τιμές.

Δεν παραλείπει να συμβουλεύει σε όλα τους δυό αδελφούς του. Πώς θα πρέπει λ.χ. να συμπεριφέρονται στην αγορά των μεταξιών: να μη πηγαίνει ο Νικολός πρώτος και μόνος του στα χωριά για να κλείσει μετάξια, επειδή τότε οι χωριάτες νομίζουν ότι υπάρχει ζήτηση μεγάλη και ανεβάζουν τις τιμές, ενώ πηγαίνοντας όλοι μαζί οι έμποροι έχουν μεγαλύτερη διαπραγματευτική ικανότητα και εντέλει τη δυνατότητα να καθορίσουν αυτοί τις τιμές στους παραγωγούς.

Ο Γιωργάκης συμπεριφέρεται ως επαγγελματίας και στους οικείους του, στα ίδια του τ' αδέρφια. Στο έκπληκτο παράπονο του Νικολού ότι δεν του φέρεται καλά, καθώς δεν τον ενημερώνει έγκαιρα και επαρκώς για τα εμπορικά πράγματα της Βενετίας και του κρατάει προμήθεια για τα εμπορεύματα που του στέλνει από τη Βενετία, έρχεται ως εύλογη εξήγηση, η στεγνή επαγγελμα-

τική απάντηση του Γιωργάκη, ότι αγόρασε τα πράγματα από το βενετσιάνο έμπορο δίχως προμήθεια, επειδή έτσι του στοίχισαν οικονομικότερα, αλλά είναι δίκαιο για το λόγο αυτό να πάρει την προμήθειά του από το Νικολό. Όσο για το πρώτο, η απάντηση είναι πως, αν δεν του κάνει γι' αφεντικό, ας πάει να υπηρετεί τον Κοθώνη, όπως παλιά, κι ας τον αφήσει ήσυχο. Στο «ντερέσο» δεν επιτρέπεται ο συναισθηματισμός.

Οι συμβουλές και προς τους δύο αδελφούς του είναι πάντα πάνω στο ίδιο μοτίβο: συντηρητικά, δίχως υπέρμετρα ανοίγματα, να πορεύονται στο πλευρό των μεγάλων εμπόρων, όσο η δική τους οικονομική δύναμη το επιτρέπει· το γράφει κιόλας αλληγορικά στον Μιχάλη: «τα στημόνια σου είναι λίγα κι αν πιάσεις να κτυπήσεις το ξυλόκτενο να κάνεις το πανί σφικτό σπάζουν τα στημόνια».

Αξίζει να παρατηρήσουμε πόσο αρέσκεται και με πόση ευστοχία χρησιμοποιεί ο Γιωργάκης στις γραφές του τον παροιμιακό λόγο. Έτσι, μέσα σε μια φράση, υπό τύπον συμβουλής προς τ' αδέρφια του, συνοψίζει το πιστεύω μιάς ολόκληρης ζωής: «κάνει χρεία να έχει κανείς μεγάλα θεμέλια για να χτίσει μεγάλο σπίτι», αρχή που κι ο ίδιος ακολούθησε στην οικογενειακή του ζωή (με το γάμο του) και προσπάθησε να εφαρμόσει στην εμπορική του σταδιοδρομία. Γενικά ο Μέλος στις σχέσεις του με τους συνεργάτες, παραγγελιοδόχους ή ανταποκριτές του, φέρεται πολύ αυστηρά και με αυταρχικότητα, που συχνά απέβαινε σε βάρος των επιχειρήσεών του, μολονότι οι προοπτικές και η συγκυρία συνηγορούσαν για το αντίθετο. Παρά ταύτα όμως ο Μέλος ακολουθεί την ίδια συγκεντρωτική, ελεγχόμενη, τακτική ως το τέλος και επιπλήττει τους συνεργάτες του κάθε φορά που παραβαίνουν τις εντολές του ή παίρνουν πρωτοβουλίες, δίχως προηγουμένως να τον συμβουλευτούν.

Αρκετά νωρίς και με μεγάλη άνεση χρησιμοποιεί ο Γ. Μέλος τη συναλλαγματική στις δουλειές του κυρίως σε ό,τι έχει να κάνει με τους Νέκους, από τους οποίους δέχεται συναλλαγματικές πληρωτές στη Βενετία. Ο ίδιος εντούτοις σπάνια εκδίδει συναλλαγματικές και προτιμάει, σε αντίθεση με άλλους Έλληνες εμπόρους (Καπετανάκηδες λ.χ.), να εισπράττει τα ποσά από τις πωλήσεις των εμπορευμάτων του σε ρευστό και μάλιστα σε ποικίλα νομίσματα, που ανταποκριτές του στα διάφορα μέρη του στέλνουν, είτε με καπετάνιους είτε με κοινούς γνωστούς.

Εκτός από ένα γραμματικό που σχεδόν μόνιμα χρησιμοποιεί, δεν συντηρεί άλλο μόνιμο προσωπικό στη Βενετία, ούτε υπηρετικό ούτε στο μαγαζί του, αλλά, καθώς φαίνεται, κατά καιρούς συνεργάζεται με διάφορα πρόσωπα που ικανοποιούν περιστασιακά όσες ανάγκες του προκύπτουν.

Κοινωνική δραστηριότητα

Ο Γ. Μέλος δεν είναι ένα άτομο ξεκομμένο από τον κοινωνικό περίγυρο, δοσμένος αποκλειστικά και μόνο στις επιχειρήσεις του. Θα τον δρούμε να μετέχει τόσο στα κοινά της ελληνικής παροικίας στη Βενετία όσο και σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις που συμβαίνουν στην εποχή του.

Μέλος από την αρχή κιόλας της Αδελφότητας, επέλεξε την ενεργό συμμετοχή στα κοινά δάζοντας τακτικά υποψηφιότητα για διάφορα αξιώματα, στα ο-

ποία θεδαίως δεν εκλέγεται πάντα. Κατά καιρούς λοιπόν αλλά αρκετά συχνά καταφέρνει να εκλεγεί στη θέση του *governatore*, ενός από τους 12 *Degani della Banca*, και τακτικότερα είναι μέλος της *Quarantia*, ενώ ανεπιτυχώς διεκδικεί αρκετές φορές τη θέση του *Quarantia grande*, αξίωμα το οποίο η Κοινότητα επέφυλασε για πρόσωπα σημαντικότερα στο οικονομικό ή κοινωνικό επίπεδο από αυτό που ο Γ. Μέλος αντιπροσώπευε για την ελληνική παροικία⁶.

Όσον αφορά την συμβολή του στα θέματα παιδείας των Ελλήνων στην πατρίδα του: Χορηγός της Σχολής Ηγουμένου στα Γιάννενα· αφήνει με τη διαθήκη του κληροδότημα να πληρώνεται ο δάσκαλος στο Κοινό Σχολείο της Αθήνας⁷. Στον ίδιο τομέα δέχεται στη Βενετία και κηδεμονεύει παιδιά Ελλήνων που πηγαίνουν για να σπουδάσουν ενώ επιδαρύνεται ο ίδιος με τα έξοδα των σπουδών του ανεψιού του Λεονάρδου Περδικάρη, που σπουδάζει γιατρός στην Πάδοβα. Στη φιλανθρωπική του δράση αξιοσημείωτη είναι η συμβολή του στην εξαγορά αιχμαλώτων πολέμου και μάλιστα με συμμετοχή μεγαλύτερη από εκείνη άλλων Ελλήνων μεγαλεμπόρων της Βενετίας. Κι ακόμα, απλόχερα μοιράζει διάφορες ελεημοσύνες σε αναξιοπαθούντες, που θα προστρέξουν σ' αυτόν. Εξάλλου δεν φαίνεται από το αρχείο αν υπήρξε θετική η ανταπόκρισή του στην έκκληση του Μ. Γερένη από την Αθήνα να του στείλει μερικά γιατρικά για το μαγαζί του κι αυτός με τη σειρά του να τα δίνει δωρεάν για ψυχικό σε Αθηναίους, που τα έχουν ανάγκη.

Θρησκευόμενος ο ίδιος, γεγονός που αποδεικνύεται κι από την διαθήκη του, κάνει ανάλογες δωρεές: στη Θήβα τα μητροπολιτικά άμφια· ένας πολυέλαιος και δύο μανουάλια στο καθολικό της Αθήνας· αλλά και χρηματικά ποσά που τόσο όσο ζούσε, αλλά και με τη διαθήκη του, αφήνει στο μοναστήρι του Μ. Σπηλαίου.

Διευρύνει και συσφίγγει τις κοινωνικές του σχέσεις με κουμπαριές που κάνει, βαφτίζοντας παιδιά συνεργατών και φίλων του.

Παίζει στο lotto συστηματικά, συνήθως όχι μεγάλα ποσά, μολονότι ελάχιστες φορές αποκόμισε από αυτή του τη δραστηριότητα κέρδη κι αυτά ασήμαντα.

Γενικά είναι ένας άνθρωπος της εποχής του, κανόνας και καθρέφτης της, που ζει τις νέες καταστάσεις χωρίς να ξεπερνά πάντα τα όρια αρχαϊκών νοοτροπικών στοιχείων, πολύπλευρος και πολυπράγμων στη μετριότητά του, κοινωνός και κυρίαρχος της ζωής στο μέτρο των δυνατοτήτων του, από τα πιό ζωντανά της κύτταρα, αντιπροσωπευτικό δείγμα μιάς εποχής ταραγμένης, μεταβατικής και γοργά εξελισσόμενης, καρπός όχι δύσμορφος των σχέσεων της Ανατολής με τη Δύση. Με δυό λόγια μέσα από το πορτραίτο ενός ανθρώπου μας αποκαλύπτεται με θαυμαστή διαφάνεια, γοητευτική ζωντάνια και αυστη-

6. Για τα κοινοτικά αξιώματα της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας βλ. Φανή Μαυροειδή, *Συμβολή στην Ιστορία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας στο 1ο^ο αιώνα. Έκδοση του Β' Μητρώου εγγραφών (1533-1562)*, Αθήνα 1976, σ. 18-39· κατάλογο των μελών της Κοινότητας που χρημάτισαν *gastaldi* και *guardiani* βλ. Ιωάν. Βελούδης, *Ελλήνων ορθοδόξων αποικία εν Βενετία*, Βενετία ² 1893, σ. 185-191.

7. Γ. Σ. Πλουμίδης, *Σχολεία στην Ελλάδα συντηρούμενα από κληροδοτήματα Ελλήνων της Βενετίας (1603-1797)*, *Θησαυρίσματα* 9 (1972) 244.

ρή αντικειμενικότητα μιά ολόκληρη κοινωνία που κάνει το εικονιζόμενο πρόσωπο περισσότερο τύπο του mercante greco στις πιάτσες της Μεσογείου παρά χαρακτήρα⁸.

8. Η μελέτη (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή) του Σπ. Ασδραχά στο αρχείο του πατινιώτη εμπόρου Ποθητού Ξένου αποδέσμευσε πληροφορίες και ανέδειξε αντίστοιχα φαινόμενα νοοτροπιών και οικονομικών μηχανισμών στο 6^ο μισό του 18^{ου} αιώνα. Sp. Asdrachas, *Patmos entre l' Adriatique et la Méditerranée orientale pendant la deuxième moitié du XVIIIe siècle d'après les registres de Pothitos Xénos*, Paris 1972.

